LE (META)DISCOURS CRITIQUE POST- MODERNE ET LE PROBLEME DE LA LEGITIMATION

Simona ANTOFI
Universitatea „Dunărea de Jos", Galaţi

Résumé: *Bien qu'il refuse l'idée de classification, de hiérarchie et de système, le postmodernisme et ses productions littéraires ont provoqué, deuius quelque temps, une série de tentatives de systématisation et de clarification conceptuelle qui se heurtent contre la tolérance bienconnue du postmodernisme. Ainsi de suite, le (méta)discours postmoderne dois résoudre un double et difficile problème : d'une part, il faut qu'il se forge un métalangage qui puisse le valider comme tel. D'autre part, il faut que celui ci soit opérationnel,efficient, pratique et généralement valable.*

Mots-clés : *concept, métalangage, postmodernisme*

Preluând o idee a lui Steven Connor[1], s-ar putea spune că două sunt problemele pe care discursul critic postmodern le creează, le întreţine şi de care se tot loveşte: pe de o parte, făcându-şi în mod implicit reclamă, prin prea îndelungata dezbatere teoretică din jurul fenomenului şi al termenului de postmodernism, îşi prelungeşte – artificial, ar spune unii – existenţa. Pe de altă parte, gradul mare de toleranţă terminologică a postmodernismului însuşi are drept efect proliferarea – *inflaţia,* i-ar zice Monica Spiridon[2] - de concepte aflate, multe dintre ele, în raport de (cvasi)sinonimie. *Conceptul* – fatalmente! – de *heterotopie,* forjat de Foucault, se dovedeşte încă o dată adecvat. Prinse într-un mecanism de autovalidare, aceste concepte pot pune în pericol chiar demersul critic ce ar putea intra, astfel, într-o nouă „criză a legitimării" altfel decât prin el însuşi.

Amuzându-se ironic pe seama „jargonului critic fabricat de exegeţi", Monica Spiridon citează: „post-realist", „post-umanist", „post-ficţiune", „post-structuralist", „post-freudian", „post-romantic", „post-cultural" şi ia pe cont propriu procedeul, fabricând în continuare: „post-mimetic", „post-industrial", „post-raţionalist" etc.[3] Haosul proteiform îi pare autoarei a se potrivi de minune celebrei enumerări borgesiene, citate de Steven Connor, în care animalele se ordonează în absenţa oricăror criterii – sau în conformitate cu toate criteriile cu putinţă, în acelaşi timp - pe baza unor asociaţii (presupuse şi acelea) care nu fac decât să scoată mai bine în evidenţă dispariţia raportului *centru – margine*, a oricărei ierarhii sau sistematizări. Animalele sunt, prin urmare, cele „care aparţin Împăratului, îmbălsămate, îmblânzite, purceluşi de lapte,

[1] V. Connor, Steven, *Cultura postmodernă,* Meridiane, Bucureşti, 1999
[2] Spiridon, Monica, *Mitul ieşirii din criză,* în *Caiete critice* nr. 1-2, 1986, p.79
[3] *Ibidem*

BDD-A5500 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:22 UTC)

sirene, ireale, căţei rătăciţi, incluse în clasificarea de faţă, delirante, nemăsurabile, pictate cu o pensulă fină din păr de cămilă, et caetera, care tocmai au spart ulciorul de apă, care de la distanţă par a fi nişte muşte".[1]

Fascinaţia exercitată de postmodernism asupra spiritelor carteziene care se erijează în teoreticieni ai postmodernismului duce la scheme conceptuale precum cea a lui Ihab Hassan, care păcătuieşte, printre altele – şi tocmai datorită schematismului – prin univocitate şi lipsă a nuanţelor. Spicuim, întrucât lucrurile sunt binecunoscute, deja *clasicizate, canonice*: dacă Modernismul înseamnă *romantism / simbolism, scop, model* şi *ierarhie, Obiectul artei / Opera perfectă, Creaţie / Totalizare* etc., Postmodernismul înseamnă *Dadaism,* (reamintim, Matei Călinescu pledează pentru considerarea avangardelor drept un fenomen subordonat şi un simptom al modernismului[2]), *joc, accident* şi *anarhie, proces / interpretare*[3] etc. Un spirit mai puţin scrupulos ar putea asocia acest *periplu* (termen folosit de Ezra Pound în **Cantos**) printre concepte cu *gramatologia* lui Jacques Derrida, ca principiu de articulare a textului. Acesta din urmă, înţeles drept „un spaţiu caracterizat nu atât prin identitatea sau diferenţierea sa spaţială, cât prin diferenţierea sa temporală faţă de sine", se află în raport direct cu propria sa istoricitate, respectiv cu „dimensiunea temporală a propriului război civil purtat cu sine însuşi".[4] Faptul că este vorba despre discursul / textul critic nu schimbă datele problemei: constituit prin diferenţiere fulgurantă, conjuncturală, faţă de ceea ce l-a precedat, *recte* modernismul, postmodernismul şi metadiscursul său navighează în apele tulburi ale derivei terminologice.

Un alt aspect trebuie luat în consideraţie. Dacă discursul literar se doreşte a fi şi un discurs critic (şi invers), se înţelege de ce este favorizată forjarea unui nou termen – *critifiction* – vehiculat cu voluptate de teoreticienii români ai fenomenului literar postmodern, ca şi *noua autenticitate, biografismul* etc. „Conştiinţa critică încorporată în text", de care vorbeşte Ion Bogdan Lefter[5], promotor fervent al cauzei postmodernismului românesc, şi atacat dur de Ciprian Şiulea[6], ar justifica, pe de o parte, recuperarea şi recondiţionarea conştientă a depozitului cultural existent, iar pe de altă parte ar gestiona cu luciditate regia de text, montajul livresc, artificiul literar de orice fel. Aşa stând lucrurile, *realismul* scriiturii postmoderne se naşte atât ca efect al prezenţei lucide a creatorului – ficţionalizat, desigur – în text, cât şi ca efect al (iluziei) transferării tot în text a senzaţiilor imediate ale celui care (se)scrie.

Dezavuând postura de teretician al postmodernismului, Alexandru Muşina pune, totuşi, în circulaţie, şi defineşte un concept – *noul antropocentrism*[7] – aflat în

---

[1] Connor, Steven, *op. cit.*, p. 20

[2] V. Călinescu, Matei, *Cinci feţe ale modernităţii,* Univers, Bucureşti, 1995

[3] Hassan, Ihab, *Sfâşierea lui Orfeu. Spre un concept de postmodernism,* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986, p.184

[4] Connor, Steven, *op. cit.*, p. 32

[5] V. Lefter, Ion Bogdan, *Secvenţe despre scrierea unui "roman de idei",* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986, pp. 138 - 152

[6] Şiulea, Ciprian, *Retori, simulacre, imposturi,* Compania, Bucureşti, 2003

[7] Muşina, Alexandru, *Poezia – o şansă,* în Crăciun, Gheorghe, *Competiţia continuă. Generaţia 60 în texte teoretice,* Vlasie, Piteşti, 1999, p. 146. Tot aici se regăseşte cunoscuta definiţie a *autenticităţii* postmoderne: „Poeţii redescoperă valoarea propriei biografii, a micilor întâmplări cotidiene, a sentimentelor nesofisticate, a senzaţiilor nemediate, a privirii directe. Privirea trebuie să fie obiectivă, în sensul că între ea şi realitate nu trebuie să se interpună limitele diverselor mitologii, clişee culturale etc. Aceasta îi conferă un plus de claritate, de autenticitate. În acelaşi timp, poezia devine mai personală, creşte angajarea existenţială vizavi de propriul text. Mai

BDD-A5500 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:22 UTC)

raport de sinonimie, fie şi parţială, cu *biografismul*. Angajarea directă a poetului postmodern în realitate aspiră să înlocuiască bagajul cultural de care individul uman creator este îmbibat poate mai mult decât oricine altcineva. Democratizată, secularizată, privirea poetului ar trebui să înceteze a mai fi vizionară, ar trebui să (se) încorporeze realul(ui) – prin biografia proprie – ceea ce înseamnă că instrumentele de facere lirerară se pot schimba, ori scriitorii pot ambiţiona să le schimbe, însă procesarea postmodernă a realului sau a literaturii nu duce decât la o altă convenţie. La un alt ansamblu de procedee şi de tehnici teoretizate şi proclamate ca atare.

Fatalmente, postmodernismul şi-a creat deja propriile mituri, propriile clişee culturale, propria recuzită. Iar (meta)discursul postmodern, propria istorie.

Mult mai aproape de realitatea psihică a eului creator – şi de romantism – *psiheismul* este conceptul care denumeşte poezia ce aspiră să comunice „modurile psihice ale eului poetic", „sentimente în mişcare", poezia prin / în care „disponibilităţii formale să îi corespundă un conţinut psihologic adecvat *noului umanism*".[1]

Ca o dovadă limpede a faptului că poetul postmodern tânjeşte după organicitatea lumii romantice, după perspectiva esenţialistă, ca şi după efortul vizionar de recuperare / restaurare a coerenţei prime, Simona Popescu crede într-o *poezie a realului* pentru care esenţial este „efortul vizionar de înţelegere a lumii ca organism viu, şi nu doar în « anatomia » ei, ci mai ales în « fiziologia » ei – la nivelul funcţiilor şi relaţiilor."[2] Faptul este de natură să repună în discuţie fragmentarismul postmodern şi chiar chestiunea (trans)figurării realităţii tocmai prin încercarea de a o înţelege, adică de a o interpreta.

Merită amintită, printre toate aceste încercări de clarificare terminologică, formula lui Gheorghe Crăciun – *poezia tranzitivă* – care dobândeşte, în *Aisbergul poeziei moderne,*[3]
o fundamentare istorico – literară solidă. Criticul demonstrează existenţa unui curent poetic considerat pe nedrept de ordin secund, care a însoţit, de-a lungul istoriei literaturii universale, mişcarea formelor *poeziei reflexive, nobile, adevărata poezie.* Percepută cu dificultate ca atare şi admisă cu dificultate ăn câmpul esteticului, *poezia tranzitivă* este democratică, şi-a secularizat instrumentele şi temele, şi-a secularizat miturile şi menirea. Ca urmare, „materia din care se hrăneşte poezia tranzitivă este cotidianul, banalul, biograficul, viaţa imediată, comună, obiectivă", iar limbajul care i se potriveşte este „limbajul simplu, umil, al străzii şi al casei, sintaxa inodoră a conversaţiei cotidiene, vocabularul formelor, reclamelor şi ziarelor".[4] Dirijarea conceptelor spre utilitatea lor practică, încercarea de a exprima specificul postmodern al discursului literar sau, în cazul de faţă, poetic, are, în opinia noastră, şanse reale de a suspenda pericolul derivei terminologice.

Mai tehnicistă şi, tocmai de aceea, mai uşor de acceptat, perpectiva Magdei Cârneci - preluată ca argument şi de Gheorghe Crăciun – mizează pe eliberarea scriiturii de constrângerile în mod tradiţional acceptate ca validare implicită, ca şi pe radicalizarea atitudinii creatorului în ceea ce priveşte construcţia imaginilor – simbol.

---

modestă totodată, mai puţin supra sau para umană, mai puţin mitică şi mai mult cotidiană se vrea această poezie."

[1] Vlasie, Călin, *Poezie şi psihic,* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986, pp. 133 - 135

[2] Popescu, Simona, *Sensul poeziei, astăzi*, în în Crăciun, Gheorghe, *Competiţia continuă. Generaţia 60 în texte teoretice,* Vlasie, Piteşti, 1999, pp. 187 - 188

[3] Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne,* Paralela 45, 2002

[4] *Idem,* p. 115

BDD-A5500 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:22 UTC)

Altfel spus, re-prezentarea lumii - fragmentară, orizontală, neierarhică – se face prin restructurarea instrumentarului de creație, prin (anti)retorică, înainte de a se face prin destructurarea vechilor articulații ale constructului imaginar pe care convenim a-l numi realitate. „S-a observat deja […] « reificarea » realului şi a discursului acestei poezii, « prozaismul » ei căutat, anexarea celor mai diverse şi mai contradictorii domenii ale imanentului şi imaginarului, fără nici o limitare, fără nici o pudoare, fără vechile prejudecăți şi pretenții, instituind poate altele, o asumare « la sânge » a lumii şi implicit o angajare mult mai profundă, mult mai subtilă, mai nuanțată, dar prezentă întotdeauna, în condiția ei. De-metaforizarea şi directețea discursului, o retorică discursivă şi complexă, de largă respirație şi amploare, tonul « deliricizat » şi « banalizat », construcția pe mai multe etaje şi mozaicată a versului. Asumarea ironiei şi comicului,a grotescului şi derizoriului, ca pe categorii la fel de capabile (şi poate mai oneste, mai critice, mai implicate) să « dezvăluie esența », ca şi tragicul, liricul ori sublimul. Asumarea, din interior şi fără false alarme, temeri, clamări, a condiției umane şi a societății tehnologice contemporane, cu binele şi răul ei, nu numai la nivelul vocabularului şi la cel al construcției interioare a versului, la nivelul sintaxei, dacă se poate spune astfel, la nivelul intim al imaginii, şi mai ales la nivelul unui mod nou de a simboliza şi gândi simbolul."[1]

Întrucât lumea postmodernă este proteică, procesuală, ambiguă, contradictorie, refuzându-se cartografierii şi conceptualizării, *poezia tranzitivă,* care aspiră la a o încorpora, la a şi-o însuşi în mod substanțial, înlocuieşte metafora cu o figură de contiguitate, metonimia, şi împrumută tehnici din fotografie, pictură, cinematogrsafie, comunicații de masă, publicitate sau reclame. „Colocvialitatea şi corporalitatea vorbirii, acțiunea, adevărul punctual, indeterminarea, imanența stărilor şi a reacțiilor"[2] sunt caracteristici pe care, asumându-şi-le dezinvolt, poezia de acest tip se aşază în vecinătatea – sau chiar se intersectează – prozei, a anecdoticii, a limbajului cotidian.

Atrăgătoare şi convingătoare, perspectiva lui Gheorghe Crăciun asupra postmodernismului şi asupra producțiilor sale literare pare a surclasa alte opinii, mai interesate de clasificări şi sistematizări sterile decât de practica literară vie.

Rămâne de văzut dacă aceasta din urmă, mereu în mişcare, nu va invalida (şi) o teorie care pare a-şi revendica, în ansamblul luărilor de poziție similare, un statut aparte.

Bibliografie

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității,* Univers, Bucureşti, 1995
Connor, Steven, *Cultura postmodernă,* Meridiane, Bucureşti, 1999
Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne,* Paralela 45, 2002
Hassan, Ihab, *Sfâşierea lui Orfeu. Spre un concept de postmodernism,* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986
Lefter, Ion Bogdan, *Secvențe despre scrierea unui"roman de idei",* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986
Mușina, Alexandru, *Poezia – o şansă,* în Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația 60 în texte teoretice,* Vlasie, Piteşti, 1999
Popescu, Simona, *Sensul poeziei, astăzi*, în în Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația 60 în texte teoretice,* Vlasie, Piteşti, 1999
Spiridon, Monica, *Mitul ieşirii din criză,* în *Caiete critice* nr. 1-2, 1986
Şiulea, Ciprian, *Retori, simulacre, impostori,* Compania, Bucureşti, 2003
Vlasie, Călin, *Poezie şi psihic,* în *Caiete critice,* nr. 1-2, 1986

[1] Apud Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne,* p. 285
[2] *Idem,* pp. 332 - 333

BDD-A5500 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:22 UTC)